

Asociace
pro mezinárodní
otázky
Association
for International
Affairs

Vědecký projekt RM 08/01/10

Perspektivy vývoje konfliktních situací na Krymském poloostrově
(zkrácená verze)

—
Červen 2010

Perspektivy vývoje konfliktních situací na Krymském poloostrově

—

Martin Laryš,
Karel Svoboda

Obsah

Obsah.....	1
Úvod.....	2
Konfliktogenní faktory vnitřní politiky (vztahy centrum versus periferie, média, korupce, organizovaný zločin).....	3
Konflikty centrum versus periferie.....	3
Fungování krymské politiky	3
Korupce a organizovaný zločin	4
Média.....	4
Národnostní složení Krymu a problematika Krymských Tatařů.....	5
Krymští Tataři	5
Krymskotatarské politické instituce	5
Krymští Tataři a konfliktogenní faktor (re)distribuce pozemků	6
Krymští Tataři a konfliktogenní faktor islámského fundamentalismu	6
Proruské politické strany, bloky, spolky a nevládní organizace: konfliktogenní faktor ruských separatistů... 7	7
Černomořská flotila jako vojensko-politický konfliktogenní faktor.....	7
Pozice ruských představitelů	8
Hraniční spory Ruska a Ukrajiny	8
Krym – hospodářské vztahy	9
Působení Evropské unie na Krymu	10
Mediální pokrytí činnosti Evropské unie na Krymu.....	10
Doporučení.....	11
Doporučení pro Evropskou unii a Českou republiku.....	11
Možnosti vývoje ukrajinské politiky vůči Krymu	12
Závěr.....	13
Asociace pro mezinárodní otázky	15

Vědecký projekt RM 08/01/10

Perspektivy vývoje konfliktních situací na Krymském poloostrově
(zkrácená verze)

–
Červen 2010

Úvod

Následující text je pouze zkrácenou verzí grantového výstupu. Neobsahuje tedy hlubokou analýzu ani konkrétní doporučení. Obojí pouze načrtává, soustředí se hlavně na nejdůležitější závěry. Podobně je tomu i s odkazy na literaturu, které jsou vzhledem k povaze textu vynechány. V plné verzi samozřejmě nechybí.

Historie

Krymský poloostrov byl do 18. století obýván převážně Krymskými Tatary, kteří založili Krymský chanát, jenž byl zhruba od poloviny 15. století součástí Osmanské říše s rozsáhlou autonomií. V roce 1783 byl Krym dobyt Kateřinou II. Velikou a značná část Tatarů emigrovala do dnešního Turecka, kde tvoří velmi početnou a vlivnou diasporu. V květnu 1944 byli všichni Krymští Tataři na základě kolektivního obvinění ze spolupráce s nacisty deportováni do Střední Asie a Krym se začal řízeně osidlovat Rusy, nicméně ti podle některých odborníků nevěděli, co si mají na Krymu počít, jelikož zde byly naprosto odlišné podmínky od těch, na které byli zvyklí. Chruščov se po své návštěvě Krymu v roce 1953 rozhodl osidlovat oblast Ukrajinci z přilehlých oblastí (Oděská, Chersonská) a o rok později se z těchto víceméně ekonomických důvodů rozhodl předat Krym Ukrajinské SSR. Oficiálním odůvodněním předání Krymu Ukrajině bylo 300. výročí podepsání Perejaslavských dohod v roce 1654, následkem kterých byla levobřežní Ukrajina předána pod správu Ruské říše. Většina ruského obyvatelstva přišla po druhé světové válce, jednalo se většinou o lidi vytržené ze svého přirozeného prostředí, bez tradice a osobního vztahu ke Krymu. Tato víceméně nová společnost byla pod přísnou kontrolou komunistické strany, jelikož byly přesídlovány pouze prověřené kádry. Od roku 1945 do rozpadu SSSR byla většina obyvatel Krymu loajálními SSSR, protože dostávali poměrně štědré výplaty (v sovětském kontextu) a považovali se za elitu (armádní důstojníci, služby sovětské politické elitě). Stejně tak i sovchozy byly velmi štědře dotovány státem. Krym se proto považuje za jednu z oblastí, kde vznikl vytoužený sovětský národ. Nicméně po rozpadu SSSR v roce 1991 zažili obyvatelé Krymu tři šoky: hospodářský propad (drahé a neefektivní sovchozy nebyly konkurenceschopné, do rozpadu SSSR byl Krym jeden z nejbohatších sovětských regionů), samotný fakt rozpadu SSSR (vznikl nový stát s novým státním jazykem) a návrat Krymských Tatarů (často žili v jejich domech a báli se, že se je Krymští Tataři pokusí vyhnat).

Konfliktogenní faktory vnitřní politiky (vztahy centrum versus periférie, média, korupce, organizovaný zločin)

Konflikty centrum versus periférie

Většina voličů se stavěla proti „oranžové“ vládě, což negativně ovlivnilo vztahy Kyjeva a Simferopolu. Ideologické pozice centra (prezidenta, parlamentní koalice a vlády) a krymské periferie se v řadě citlivých otázek (jazyková politika, zahraničněpolitická orientace, postoj k vlastní minulosti) navzájem vylučovaly. Vytvořily se jasné konfliktní linie: posílení pozic ukrajinského jazyka x ruština jako druhý státní jazyk; vstup do NATO x vstup do svazu s Ruskem a Běloruskem. Nástup nové administrativy prezidenta Janukovyče do značné míry utlumil tyto rozpory, v žádném případě ale nelze tvrdit, že by úplně zmizely.

Napjaté vztahy ústřední a republikové vlády byly způsobeny i právními a organizačními problémy, utvrzujícími nejasnosti a protirečení základních dokumentů – krymské a ukrajinské ústavy a dalších zákonů Nejvyšší rady, týkajících se krymské autonomie. Absence zákonů v jednotlivých sférách a vnitřní legislativní protiklady poskytují krymským politikům volné ruce k obhajobě vlastních iniciativ a politických zájmů. Nedostatečné rozdělení kompetencí mezi ústředními a republikovými orgány vytváří předpoklady pro sabotování či blokování rozhodnutí ústředních orgánů na území autonomie. Vyšší mocenské orgány nevyužívají naplno své pravomoci k realizaci státní politiky v autonomii. Úřad představitele ukrajinského prezidenta v AR Krym s převážně kontrolními a informačně-analytickými pravomocemi může do jisté míry koordinovat dění na poloostrově a napomáhat k přijetí jednotlivých rozhodnutí centrálních orgánů krymskou vládou. Ovšem v letech 2005-2010 se na tomto úřadě odehrávaly časté personální změny, omezující možnosti plnohodnotně vykonávat roli „spojky“ mezi prezidentem a krymskou vládou¹

Fungování krymské politiky

Krymská politika funguje na klanové bázi (nikoliv pokrevního charakteru). Všechna personální jmenování jsou výsledkem boje zájmů vysoce postavených osob nebo velkého byznysu. V současné době tak vládne tzv. donbasská, respektive makejevská skupina. Jednokomorový krymský parlament neboli Nejvyšší rada (od jara 2010 Věrchovnij sovět) se skládá ze 100 poslanců a volí se na pět let poměrným volebním systémem.

¹ V tomto období se na postu představitele prezidenta vystřídali: V. Kuliš (září 2005 – duben 2006), H. Moskaľ (duben 2006 – leden 2007), V. Šemčuk (únor – duben 2007), V. Chomenko (červenec – prosinec 2007), L. Žuňko (leden 2008 – březen 2010) a S. Kunicyn (duben 2010 - dosud).

Vědecký projekt RM 08/01/10

Perspektivy vývoje konfliktních situací na Krymském poloostrově
(zkrácená verze)

–
Červen 2010

Vnitropolitickým konfliktogenním faktorem je nerovnováha různých mocenských orgánů, což způsobuje jejich nezodpovědnost vůči občanům a vyvolává pokles morálky zkorumpovaného úřednictva. Na Ukrajině chybí politické strany s jasně vyznačenými ideovými a hospodářskými programy a politickou kulturou, existují jen oligarchickopolitické klany. Klanový přístup k řešení závažných problémů kompromituje ideu parlamentarismu, způsobuje atmosféru beztrestnosti a zvláště úředníků, ničí ekonomiku, paralyzuje soudy, brzdí rozvoj země i daného regionu atd. Politizace vládních orgánů místní samosprávy na Krymu odvléká pozornost občanů od stínových obchodně-komerčních záležitostí poslanců všech úrovní a nezodpovědných úředníků v místních exekutivních orgánech. Rozkradení pozemků, rozdělení komunálního majetku a sfér vlivu na obchodní sítě se staly hlavním předpokladem činnosti nynějších poslaneckých klanů. I proto se celá léta neřeší závažné sociálně-ekonomické problémy občanů jako vytvoření pracovních míst, oprava infrastruktury, zanedbaná komunální a lékařská sféra atd.

Korupce a organizovaný zločin

Korupce byla a je jedním z největších konfliktogenních faktorů na poloostrově, jelikož komplikuje řešení všech trvale přítomných problémů, obzvláště těch, kde se střetávají zájmy představitelů jednotlivých etnokulturních skupin. Je jakýmsi průsečíkem všech ostatních konfliktogenních faktorů. Následkem korupčních jednání se zužuje obsah zdrojů, jejichž přístup k nim často bývá jádrem konfliktů. Absence efektivního boje s korupcí se negativně odráží na autoritě vlády (centrální i krymské), a negativně postihuje její úsilí o prevenci konfliktů a regulaci napětí.

Média

Krymská média hrají v rámci mezietnických vztahů dosti často negativní roli. Velmi často jsou využívána jistými politickými a oligarchickými silami (komunisté, progresivní socialisté, proruské nacionalistické organizace – o nich více viz níže v textu) k vytváření „veřejného mínění“ a formování negativních stereotypů. Jistá média svými publikacemi podporují šíření negativních stereotypů a mýtů (např. o nebezpečí islámského radikalismu na Krymu). Dostí často jsou využívána jako nástroj ruské propagandy, která občas zneužívá protitatarských či protiislámských výpadů ke zhoršení mezietnické situace a tím pádem destabilizace situace na poloostrově.

Národnostní složení Krymu a problematika Krymských Tatarů

Podle sčítání lidu z roku 2001 tvoří Rusové na Krymu 58,5 % populace, Ukrajinci 24,4 % a Krymští Tataři 12,1 % obyvatele. Dominance ruskojazyčného obyvatelstva je umocněna tím, že většina krymských Ukrajinců považuje za rodný jazyk ruštinu. Na Krymu existují dvě jazykové skupiny – ruská a krymsko-tatarská. Ukrajinština se nachází na periferii ve všech oblastech společenského života, přičemž většina Ukrajinců na Krymu se považuje za představitele jedné sociokulturní společnosti, sdílené s Rusy a založené na dominanci ruskojazyčné kultury. Pro tuto skupinu je typická orientace na ruskou kulturu a jazyk, podpora pravoslavní jako duchovního a sjednocujícího základu „ruského světa“ a jednota východoslovanského světa pod vlajkou Ruska. Razumkovo centrum tuto skupinu nazývá slovanskou komunitou, mezi jejíž hlavní jednotící rysy patří: společný jazyk, pozitivní vztah k Rusku, preference svazu Ukrajiny, Ruska a Běloruska, negativní vztah k NATO. Jestliže je pro slovanskou komunitu hlavním rozpoznávacím rysem jazyk, pak pro krymskotatarskou je to náboženství – islám.

Krymští Tataři

Faktor Krymských Tatarů představuje jisté riziko z důvodu dlouhodobé neřešenosti jejich situace. Krymští Tataři usilují o získání právního statusu domorodého národa (momentálně mají status národní menšiny). Pozice kyjevského centra je v tomto směru pasivní, v podstatě jen reaguje na legislativní iniciativy Tatarů. Pasivita centrální vlády způsobuje konzervaci dané situace. Dalším problémem u krymských Tatarů je nezaměstnanost, která je vyšší než u ostatních etnik. Krymští Tataři si stěžují i na problém nedostatku mešit, neboť jejich výstavbě brání nedostatek finančních prostředků a politické vůle, stejně jako negativní přístup pravoslavné církve. V dostatečné míře nejsou uspokojovány ani jejich kulturní a vzdělávací potřeby: na Krymu existuje jen velmi málo tatarských škol (zhruba 15). Rovněž chybí prostředky pro renovaci tatarských historických památek, které mohou přinést dodatečný příjem z turistického ruchu.

Krymskotatarské politické instituce

Tataři budou aktivně vystupovat proti pokusům zpochybnit náležitost Krymu Ukrajině, a tím více navrátit Krym Rusku. V tomto existuje značná stabilizační (a zároveň konfliktogenní) role krymskotatarského obyvatelstva a jeho neformálních vůdců. Na druhé straně se Medžlis nedistancoval od cíle vybudovat na Krymu krymskotatarský stát. Jestliže stát bude nadále ignorovat národní procesy a pozdě reagovat na konflikty v autonomii, může se zadržovací role Krymských Tatarů změnit v destabilizační. Svůj význam mají i demografické procesy

Vědecký projekt RM 08/01/10

Perspektivy vývoje konfliktních situací na Krymském poloostrově
(zkrácená verze)

—
Červen 2010

na Krymu, zejména nárůst počtu Krymských Tatarů na úkor Rusů a Ukrajinců². To znamená, že časem začnou hrát Tataři větší roli i v politice (prostřednictvím voleb).

Krymští Tataři³ a konfliktogenní faktor (re)distribuce pozemků

V době repatriace od konce 80. let bylo přes 90 % Krymských Tatarů nastěhováno do stepního Krymu a tři čtvrtě z nich na venkov s nevyhovující inženýrskou a sociální infrastrukturou.⁴ Tím začali vytvářet značnou konkurenci na pracovním trhu, což vede k růstu sociálního napětí, protestního potenciálu v regionu a lokálním konfliktům. Neuspokojivé podmínky pro život jsou příčinou, která Krymské Tatary nutí odcházet z venkova hledat lepší podmínky ve městech. Spolu s přáním vrátit se na rodná místa je žene lukrativita a vyšší životní úroveň v jižních částech poloostrova. Vnitřní migrace ze stepních oblastí na pobřeží opět vytváří napětí.

Krymsko-tatarští lídři vyhrožují stupňováním požadavků pokrýt restitucemi všechen majetek, vlastněný před jejich deportací, než prosté navrácení pozemků, na kterých dříve žili. Právě toho se Rusové, kteří přišli na Krym po druhé světové válce, obávali v průběhu návratu Krymských Tatarů nejvíce. Konfliktnost okolo distribuce pozemků utvrzuje faktor krymské policie, jelikož tento státní orgán bývá často podplacen developery, kteří bojují proti Krymským Tatarům, usilujícím o pozemky, které jim podle platných dokumentů patří. Nejedná se o obyčejný konflikt, ale o zapojení státních orgánů do etnického konfliktu o zdroje.

Krymští Tataři a konfliktogenní faktor islámského fundamentalismu⁵

Radikalizace krymských muslimů sice může představovat bezpečnostní hrozbu v regionu, nicméně členství v radikálních náboženských skupinách není nijak rozsáhlé a netvoří významný konfliktogenní faktor (na rozdíl od pozemků), přestože na Krymu působily či působí marginální militantní islamistické organizace. Krymští odborníci na problematiku se spíše obávají zneužití islámských fundamentalistů ze strany jistých politických sil na Krymu, ukrajinských státních složek či Ruska za účelem politické destabilizace či naplnění konkrétních politických cílů.

² Podle sčítání lidu z roku 2001 žije na Krymu asi 12 % Krymských Tatarů, tj. 250 000. Ovšem podle neoficiálních odhadů dnes na Krymu žije přes 300 000 Krymských Tatarů, tedy asi 13,5 %.

³ Nejvíce Tatarů žije v Simferopolském, Bachčisarajském, Belohorském, Džankojském, Krasnogvardejském a Saksém okrese (66 % celkového počtu). Městské krymsko-tatarské obyvatelstvo je soustředěno převážně do měst Simferopol, Sudak, Feodosija, Alušta, Džankoj, Kerč, Jalta (téměř 20 %). V žádném krymském okrese (rajonu) netvoří většinu.

⁴ Před rokem 1944 žilo 70 % Tatarů na jižním pobřeží Krymu a převážně ve městech.

⁵ Islámský fundamentalismus se vztahuje k boji za očištění náboženských doktrín. Cílem obnovení tradic a zásad svatých textů je vytvoření pravého islámského státu. Doba proroka Muhammada a prvních čtyř chalífů je pro ně ideálem, kterého chtějí dosáhnout v dnešní době. Odmítají další vývoj a inovace ve výkladu Koránu, ty jsou podle nich příčinou úpadku a stagnace muslimského světa. Chtějí napravit způsob života společnosti tím, že se vrátí k praxi předků a doslovnému výkladu Koránu a sunny. Současný islámský fundamentalismus se vymezuje v kontextu dvojího protikladu: muslimský Východ proti Západu, „pravý islám“ proti „pokřivenému islámu“ (rozuměj liberálnímu).

Proruské politické strany, bloky, spolky a nevládní organizace: konfliktogenní faktor ruských separatistů

Většina separatistických organizací je malá a jejich demonstrace navštěvují nanejvýš stovky účastníků. Na druhou stranu jejich aktivity lákají pozornost médií a jsou podporovány na vysoké politické úrovni z Ruska, navíc disponují logistickou podporou Černomořské flotily (Hedenskog 2008). Cílem separatistických skupin je podpora těchto idejí: Krym historicky a zákonně patří Rusku, Krym je neoddělitelná součást ruského sociokulturního a geopolitického prostoru, nepřipustnost šíření ukrajinského jazyka a kultury, opozice vůči NATO a USA, podpora ČF, příležitostně protiislámské a protitatarské elementy. Šíření těchto myšlenek je realizováno prostřednictvím seminářů, kulatých stolů, tiskových konferencí, agitačních publikací, účastí na práci mocenských orgánů, spoluprací s ruskými organizacemi a vládními strukturami, masovými akcemi, protiakcemi rozhodnutím ukrajinské vlády, nátlakem na zastupitelstva, pokud mají pocit, že se neřídí těmito myšlenkami, nebo jsou nerozhodné v jejich realizaci. Ruské separatistické hnutí na Krymu není schopné řešit každodenní otázky socioekonomických problémů autonomní republiky, sází na populismus, není jednotné a má jen vágní cíle. Rovněž vystupuje jako destabilizační síla, provokující příležitostně konflikty s Krymskými Tatary.

Černomořská flotila jako vojenskopolitický konfliktogenní faktor

Otázka Černomořské flotily patří na Krymu mezi nejpálčivější. Zatímco její vojenský potenciál je velmi omezený, politický a ekonomický rozměr jejího setrvání na Krymu je nutné hodnotit nepoměrně výše. Dohody o setrvání loďstva v Sevastopolu i po roce 2017 tak lze hodnotit jako problematické z hlediska ukrajinské suverenity. Námořní základna v Sevastopolu má jistý destabilizující potenciál, jelikož vojenská přítomnost na Krymu dává Rusku: a) prostředky kontroly situace na poloostrově, tlak na Ukrajinu; b) nástroj pro podkopání euroatlantického směřování Kyjeva; c) mechanismus podpory separatistických sil⁶ (v případě nutnosti podněcování napětí, separatistických nálad, ukrajinofobie atd.); d) ideologický symbol pro domácí politiku.

⁶ Moskva vedla většinu své propagandy prostřednictvím Tiskového centra ČF. Po oranžové revoluci Tiskové centrum ukončilo otevřenou propagandu a přesunulo zdroje do jiných struktur.

Vědecký projekt RM 08/01/10

Perspektivy vývoje konfliktních situací na Krymském poloostrově
(zkrácená verze)

—
Červen 2010

Pozice ruských představitelů

Ruští politici, jako je Natalia Naročnickaja, Jurij Lužkov, Konstantin Zatulin nebo Dmitrij Rogozin udržují svojí rétorikou otázku Krymu ve stavu latentní hrozby. Není úplně zřejmé, nakolik jsou názory vyjadřované jednotlivými činiteli ruského veřejného života odsouhlaseny Kremlem, přesto samotný fakt, že se nacházejí v poměrně vysokých úradech, popřípadě v orgánech nově sestavených prezidentem, jim dodává na důležitosti. Podpis smlouvy o pronájmu Sevastopolu sice tyto nálady poněkud utlumil, ale utlumení může být pouze dočasné.

Hraniční spory Ruska a Ukrajiny

Mezi Ruskem a Ukrajinou bude pravděpodobně i nadále docházet k diskusím ohledně mořské hranice. Hlavní spor se týká především ostrova (Kosa) Tuzla, jehož příslušnost k jednomu či druhému státu má vliv na vlastnictví Kerčsko-Jenikalského kanálu. I přes určité uklidnění situace se ani jedna strana nehodlá vzdát nároků na území ostrova. Pro Rusko i Ukrajinu je kontrola výjezdu z Azovského moře velmi důležitá, navíc je spojená i s nemalými ekonomickými efekty.

Rusko i nadále zdržuje delimitaci a demarkaci hranice mezi ním a Ukrajinou. Existuje k tomu hned několik důvodů s menší či větší mírou pravděpodobnosti. Zaprvé jde Rusku o kontrolu nad průjezdem do Azovského moře, které, jak zdůrazňuje, nesmí být otevřeno lodím NATO. Druhým důvodem jsou hospodářské zájmy, ať již v těžbě ropy, zemního plynu, nebo i rybolovu. Třetí důvod je sice poněkud v pozadí, ale přesto jej nelze ani v nejmenším vyloučit. Rusko se udržováním územních sporů snaží bránit přiblížování Ukrajiny k NATO. I když prezident Janukovyč chce z Ukrajiny vybudovat mimoblokový stát, turbulence a neustálé proměny na ukrajinské politické scéně nutí Rusko hledat i jistější způsob obrany svých bezpečnostních zájmů. Vyvolávání územních sporů, respektive blokování jejich řešení, by mohlo být příhodným způsobem⁷. V neposlední řadě se ze strany Ruska jedná i o jistý symbolický prvek. Hranice, která není demarkovaná, dává jakýsi prostor pro obnovení spojení mezi Ruskem a Ukrajinou. Podle Ruska se tak „otevřená“ hranice daleko lépe hodila pro přátelské vztahy na postsovětském prostoru. Tento důvod se ale zdá se postupně vyprchávat s tím, jak Rusko přijímá přeci jen racionálnější přístup ke vztahům se svými sousedy.

Obě strany by se každopádně měly vzdát jednostranných akcí, ať již vyhlášení dvanácti mil výsostných vod, o kterých mluvila ukrajinská strana, nebo stavby různých vodních děl

⁷ Jistou paralelou může být ukrajinsko-rumunský spor o tzv. Hadí ostrov, kdy se Ukrajina snažila dokázat, že jde o část jejího území, a tedy že má nárok na výsostné vody kolem něj. Ukrajina ale spor u mezinárodní arbitráže prohrála.

Vědecký projekt RM 08/01/10

Perspektivy vývoje konfliktních situací na Krymském poloostrově
(zkrácená verze)

–
Červen 2010

měnících výrazným způsobem ekologii celého regionu. Jako ideální se zde jeví řešení pomocí mezinárodní arbitráže, která by definitivně určila příslušnost daného území jedné či druhé zemi. Na druhou stranu ovšem nelze očekávat, že by k něčemu podobnému jak Rusko, tak Ukrajina sáhly, a to vzhledem k potenciálním ziskům, které ze sporných oblastí plynou. Arbitráž je pro obě země poměrně velkým rizikem, Ukrajina navíc má čerstvou zkušenost s prohranou arbitráží s Rumunskem. Šance EU, potažmo České republiky na jakoukoli iniciativu jsou v tomto případě minimální, protože se jedná o téměř výhradně bilaterální záležitost, jak ukázal například konflikt v roce 2003 o výstavbu hráze k ostrovu Tuzla. Evropská unie zde zaujala velmi rezervovaný postoj a ani přes změnu způsobenou rozšířeními v roce 2004 a 2007 se nedá předpokládat, že by nyní byla situace jiná. Jedinou oblastí, do které lze z hlediska EU zasahovat je důrazné varování před jednostrannými akcemi ovlivňujícími mořská proudění, které mohou mít negativní vliv i na Černé moře.

Krym – hospodářské vztahy

Krym trpí přibližně stejnými problémy jako celá Ukrajina, proto se ani konfliktní potenciál poloostrova nijak výrazně neodlišuje od zbytku země. Základním problémem je politické hledisko, kdy po změně vlády nastávají změny ve vlastnické struktuře celé ekonomiky. Patrné je to hlavně u proměn s pozemkovým fondem v Sevastopolu, ale i Krymské autonomní oblasti, kde byla zrušena veškerá nařízení předchozí administrativy, a došlo k přerozdělení ve prospěch nových „vládců“. Takový systém samozřejmě vytváří nestabilní prostředí, ve kterém jsou zpochybňována vlastnická práva. Krym se stal dějištěm bojů mezi několika klany.

Potenciálně nebezpečné mohou být fiskální vztahy mezi centrem a Autonomní republikou Krym. A to hned z několika důvodů. Již nyní se ozývají hlasy, že jsou z centra jednostranně podporováni hlavně krymští Tataři, zatímco se na ostatní zapomíná. Krym je i nadále dotován ze státního rozpočtu, mohou znovu vzrůst požadující zvýšení plateb. Spory mezi centrem v Kyjevě a poloostrovem vznikají v oblasti daní, kde místní administrativa požaduje jejich zvýšení, zatímco prezident Janukovyč vystupuje rezolutně proti. Celkově ale region vyžaduje jednotnou koncepci rozvoje, která by určila jeho další směřování. Ta byla sice představena, ale je otázkou, nakolik se jí podaří naplnit.

Rusko i nadále zvyšuje svůj vliv na Krymu prostřednictvím investic různých podnikatelských skupin, ale stejně jako v případě Sběrbanu Rossii i za pomoci státních institucí. Nedá se očekávat, že by se situace v dohledné době nějak výrazněji změnila. Plánovaná investice EU ve výši 12 milionů euro na rok 2010 nemůže nijak konkurovat ruskému vlivu. Nebylo by ani vhodné s Ruskem soutěžit ve snaze o pumpování finančních prostředků do regionu. Evropská unie se tedy soustředí především na posilování prostředí pro investice. Právě k tomu jsou vhodnými nástroji programy na zvyšování kvalifikace pracovní síly, ekologické programy a v neposlední řadě i rozvoj vzdělanosti a soukromé iniciativy. Především je ale nutné vyvíjet tlak na zprůhlednění prostředí. Vzhledem k situaci panující na poloostrově, kdy jsou administrativa a hospodářství ovládány klanovými strukturami, je ale otázkou, má – li takový tlak šanci uspět. Bez takového zlepšení nicméně představuje Krym velmi rizikovou oblast pro investice a jakákoli vyšší suma by byla jen

plýtváním peněz.

Působení Evropské unie na Krymu

Činnost Evropské unie na Krymu prozatím není příliš výrazná. Vzhledem k tomu, že místní napětí nikdy nepřerostlo do horké fáze, není situace na poloostrově vnímána jako příliš palčivá. Nebyly zde nikdy aplikovány programy dlouhodobé prevence konfliktu a Evropská unie se na Krym v rámci svých pomocných programů nijak výrazněji nezaměřila. Teprve nyní se připravuje alespoň otevření polského konzulátu na Krymu. Aktivita některých, hlavně „nových“, členů prozatím zůstávají bez výraznější podpory ze strany ostatních. Do značné míry to souvisí se snahou pomáhat zavádění reforem v celé Ukrajině, nikoli pouze v jejích částech. Proto i Krym je chápán nikoli jako oddělená entita, ale jako součást celku.

V Simferopolu byla 20. května 2010 prezentována nejvyšším představitelem Evropské unie na Ukrajině, José Manuelem Pinto Teixeira iniciativu EU ohledně spolupráce na Krymu. V rámci projektu 13 členských států EU budou pomáhat poloostrovu. Rozsah přepokládané technické pomoci se odhaduje na 12 milionů Euro. Program tak nemůže konkurovat masivním investicím, především ze strany Ruska, nicméně toto není ani jeho cílem. Hlavní výhodou, kterou země Evropské unie Krymu poskytují, je sdílení zkušeností s různými oblastmi správy státu. Několik členů EU se k iniciativě připojilo bilaterálními příspěvky pokrývajícími podporu pro občanskou společnost a soukromý sektor, podporu místní governance a municipální infrastruktury, s tím, že každý z členů EU se ujal určité části agendy. Nizozemsko se tak ujalo konsolidace občanské společnosti, Švédsko otázek spojených s ekologií, Velká Británie by měla pomáhat s rozvojem hospodářství.

Podpora Evropské unie i mezinárodních finančních institucí tak hlavně směřuje do projektů rozvíjejících infrastrukturu, zemědělství, energetiku a rozvoj občanské společnosti. Investice tedy směřují hlavně do vytváření prostředí, zatímco podnikání jako takové je podporováno spíše okrajově. Všechny instituce chápou celý Krymský poloostrov jako jednu entitu, což je velmi důležité.

Mediální pokrytí činnosti Evropské unie na Krymu

Zpravodajský prostor, který média poskytují evropské tematice, je mnohem menší než ve srovnání se „zaběhlými“ tématy jako je například téma Černomořského loďstva a jeho umístění v sevastopolském přístavu, otázka ruského jazyka, otázka krymskotatarského národa atd. Problematika spolupráce mezi EU a AR Krym je většinou zmiňovaná v krátkých a velice obecných zprávách většinou přebíraných z jedné tiskové agentury. Ojediněle se setkáme s hlubší analýzou, která vysvětluje souvislost mezi zahraničními cíli EU a evropskými projekty na Krymu.

Doporučení

Doporučení pro Evropskou unii a Českou republiku

- Dokonce i nová vláda prezidenta Janukovyče deklarovala spolupráci s EU jako svoji hlavní prioritu. EU tedy může přijímat aktivní kroky v oblasti spolupráce s ať již krymskou, tak i ukrajinskou vládou na rozvoji regionu. Některé pozitivní kroky již přitom byly učiněny, ale stále ještě hlavní část práce zůstává.
- Instituce členských zemí EU by měly zahájit své aktivity na Krymu, založit konzulární úřady na podporu obchodu, kulturních aktivit, kontakty mezi lidmi a lepší pochopení regionu.
- EU by měla přímo pomáhat NGOs, podporující evropskou integraci a další občanskospolečenské organizace, aby posílila tento občansko-společenský sektor, rozšířila jejich dosah a vliv.
- V souladu s dimenzí občanské společnosti Evropského partnerství by EU měla pomoci vytvořit regionální síť svobodných mediálních fondů a mediální školení k povzbuzení bloggerů a začínajících internetových médií k podpoře silnějších webových sítí a výměně idejí.
- EU by měla podporovat a financovat rozvoj dialogu mezi jednotlivými komunitami (Tatary a Rusy).
- Podpora sociálního a ekonomického rozvoje, podpora good governance, poptávky po členství v EU. Navzdory geopoliticky orientované rétorice místní partneři hájící status quo jsou připraveni spolupracovat, hlavně s ohledem na skutečnost, že EU je pro společnost a politické představitele poloostrova důvěryhodnější partner než USA.
- Veškerá podpora by měla být směřována jako podpora celému poloostrovu. Ačkoli jsou Sevastopol a Autonomní republika Krym administrativně odděleny, je nutné trvat na tom, že jde o jedno území.
- Na regionální úrovni by kromě ekonomického a sociálního rozvoje EU měla podporovat socializaci a lepší komunikaci v rámci trojúhelníku EU-Ukrajina-Krym.

Možnosti vývoje ukrajinské politiky vůči Krymu

Prioritní směrování ukrajinské státní politiky, které by mohlo mít pozitivní vliv na situaci v AR Krym:

- Celkové ozdravení sociálně-ekonomické situace, rozvoj kultury a snížení nezaměstnanosti.
- Komplexní vyřešení otázky pozemků, jejich prodeje, privatizace a pronájmu.
- Boj s korupcí v orgánech státní správy, místní samosprávy, soudech a státních složkách (především policie).
- Realizace programů na zaopatření repatriantů, zabezpečení jeho plného financování z prostředků centrálního a republikového rozpočtu.
- Provedení rovnovážné politiky ústřední vlády ve vzdělávací, kulturní a informační sféře, zaměřené k uspokojení potřeb různých národnostních skupin.

Závěr

Další vývoj skrývá pro Krym hned několik rizik, která lze rozdělit jak podle závažnosti, tak i podle horizontu, ve kterém by se měla projevit. Zároveň existují nebezpečí, která jsou spíše vnitřního rázu (etnické rozpory, ekonomická situace), tak i vnějšího rázu (Rusko, Turecko a jejich politika). Některá rizika lze nicméně označit za trvalá (pretenze ruských nacionalistů), některá jsou závislá spíše na politické konjunktuře a vývoji vztahů mezi Ruskem a Ukrajinou (vztah ruské společnosti celkově).

Jak vyplynulo z analýzy především hraničních sporů či postojů ruských představitelů, otázky týkající se sporných hranic nejsou problémem jako takovým, jde spíše o možnost, jak držet Ukrajinu v napětí. To samé lze říci i o Krymu, respektive Sevastopolu. Staly se prostředky, jak jistým způsobem upevnit vztahy mezi Ruskem a Ukrajinou. Není úplně jisté, jestli bylo toto nebezpečí úplně zlikvidováno podpisem smlouvy o prodloužení pronájmu Sevastopolu pro ruské Černomořské loďstvo. Vzhledem k tomu, že část politických elit dává najevo, že je Sevastopol podle práva ruské město, pro což má i některé reálné argumenty, problém Sevastopolu bude přítomen i nadále.

Závěry, které zde uvádíme, jsou jednoznačně podmíněné setrváním stávající politické konstelace na Ukrajině. Vzhledem k tomu, že po odchodu ideologicky jednoznačně protiruského prezidenta Juščenka není mezi ukrajinskými politiky s reálnou šancí uspět v případných prezidentských volbách nikdo, kdo by pokračoval v jeho politice, lze alespoň ve střednědobé perspektivě s tímto předpokladem pracovat.

Konfliktogenní faktory na Krymu lze rozdělit do několika úrovní, můžeme hovořit o vnitropolitických a zahraničněpolitických konfliktních faktorech, etnopolitických, vojenskobezpečnostních atd. Pracovně ale byly hlavní konfliktogenní faktory rozděleny do 4 skupin:

Vnitropolitický: konflikt centrum vs. periferie (nyní utlumený vládou Strany regionů jak v Kyjevě tak Simferopolu), korupce a organizovaný zločin (pronikání jeho bývalých exponentů do politiky), média (podněcování nenávisti vůči jiným etnikům). Kombinace těchto faktorů často vytváří z čistě obchodního, ekonomického sporu etnopolitický konflikt. Mezi vnitropolitické faktory s konfliktním potenciálem patří i spory čistě obchodní, záležitosti spojené s odlišnými pohledy na rozvoj poloostrova hlavně ze strany mocných podnikatelských skupin.

Etnopolitický: tento konflikt má také převážně vnitrostátní rovinu, jedná se konfliktogenní faktory, spojené s Krymskými Tatary (spory jejich představitelských orgánů s proruskými organizacemi, konflikty okolo distribuce a prodeje pozemků, faktor islámského fundamentalismu v řadách Krymských Tatarů, který je jistými silami využíván jako nástroj boje proti Krymským Tatarům). Politická a sociální integrace krymských Tatarů zdaleka není u konce a zůstává pravděpodobně klíčovým rizikovým faktorem pro budoucí stabilitu Krymu. Slovanská a krymskotatarská komunita se liší hodnocením historických událostí, hodnotovým a symbolickým prostorem, názorem na budoucnost autonomie (vystoupení

Vědecký projekt RM 08/01/10

Perspektivy vývoje konfliktních situací na Krymském poloostrově
(zkrácená verze)

–
Červen 2010

Krymu z Ukrajiny, status nezávislého státu, sjednocení s Ruskem, přetvoření na krymskotatarskou autonomii v rámci Ukrajiny atd.). Napětí spojené s návratem Krymských Tatařů je již věcí minulosti. Nyní mají repatrianti stejná práva jako ostatní občané Ukrajiny. Navíc disponují, ačkoliv na oficiální úrovni nepřiznanými, velmi vlivnými politickými organizacemi jako je Medžlis. Konflikty s Krymskými Tataři většinou procházejí třemi fázemi: masové protesty (demonstrace síly) – dohody v zákulisí – částečné splnění požadavků. Krymští Tataři si nemohou dovolit závažný konflikt na ukrajinsko-tatarské linii etnického trojúhelníku podle schématu krymskotatarská kolonie proti ukrajinskému státu s ruskou většinou v zádech. Ruská většina z toho bude mít hlavní prospěch. Třístranná rovnováha je pevná, ale nikoliv věčná: žádná strana s ní není bezvýhradně spokojena.

Separatistický: faktor má vnitrostátní i vnější (podpora Ruskem) rovinu, tyto organizace nemají tak velkou sílu jak by člověk měl pocit při četbě médií. V řadě případů organizace fungují jen jako dotační instrument pro jisté osoby. Navíc tyto síly nemají na rozdíl od poloviny 90. let velkou volební podporu (odhaduje se něco kolem 5 %). Krymský separatismus (a následně iredenta, tj. připojení k Rusku) přestal být vůdčí politickou silou na poloostrově v polovině 90. let po zrušení institutu krymského prezidenta a volebnímu úpadku pro separatistické strany. Destabilizující potenciál mají pokusy o vytvoření alternativních silových struktur v podobě různých kozáckých sdružení, sloužících jistým politickým silám. Kozáci díky svému nacionalistickému a militantnímu duchu napomáhají k vyostření mezietnických vztahů.

Vojensko-bezpečnostní: tento faktor se týká především problematiky, spojené s Černomořskou flotilou. Má převážně zahraničněpolitický charakter. Ačkoliv ČF není žádnou ohromující vojenskou silou, slouží proruským organizacím i Moskvě spíše jako politickohistorický symbol.

V ruské i krymskotatarské společnosti se množí tendence k sebeizolaci, kdy se otevřenost vnímá jako nechráněnost. Přerůstání mezietnické konkurence, jinak celkem normálního a občas i žádaného jevu, přerůstá do mezietnického boje. Nyní jakýkoliv hospodářský střet na subregionální úrovni má potenciál přerůst do celokrymského etnického konfliktu. Využívání ruského šovinismu jistými politickými silami rovněž nepřidává na stabilizaci situace. Podle průzkumů veřejného mínění (realizované např. Razumkovým centrem v letech 2008-2009) se napjaté vztahy mezi různými etniky zhoršují a situace dosahuje předkonfliktní úrovně. Podle autorů výzkumů je nebezpečné to, že napětí se odehrává mezi dvěma nejpočetnějšími etnokulturními skupinami, které dohromady tvoří většinu obyvatelstva na poloostrově. Krymští Tataři se cítí diskriminováni a to jen posiluje protestní nálady mezi nimi. Navíc mezi nimi neexistuje prostředník, jakýsi vyjednaváč. Mezi oběma etnokulturními skupinami (slovanská a krymskotatarská komunita) jsou rozšířeny negativní stereotypy, přizívované jistými politickými silami a jimi kontrolovanými občanskými sdruženími a médií. Každá ze skupin se de facto uzavírá do sebe a zabývá se pouze vlastními potřebami a zájmy, přičemž potřeby a zájmy druhé strany nebere v potaz. Příslušníci druhé skupiny jsou vnímáni jako konkurenti nebo dokonce potenciální nepřátelé.

Vědecký projekt RM 08/01/10

Perspektivy vývoje konfliktních situací na Krymském poloostrově
(zkrácená verze)

–
Červen 2010

ASOCIACE PRO MEZINÁRODNÍ OTÁZKY (AMO)

Asociace pro mezinárodní otázky je nevládní nezisková organizace založená v roce 1997 za účelem výzkumu a vzdělávání v oblasti mezinárodních vztahů. Základním posláním AMO je přispívat k hlubšímu porozumění mezinárodnímu dění. Díky svým aktivitám doma i v zahraničí a dlouholeté historii je AMO vnímána jako čelní nezávislá instituce svého druhu v České republice.

K dosažení svých cílů AMO:

- formuluje a vydává studie a analýzy;
- pořádá mezinárodní konference, expertní semináře, kulaté stoly, veřejné diskuse;
- organizuje vzdělávací projekty;
- prezentuje kritické názory a komentáře k aktuálnímu dění pro domácí a zahraniční média;
- vytváří příznivější podmínky pro růst nové generace expertů;
- podporuje zájem o disciplínu mezinárodních vztahů mezi širokou veřejností;
- spolupracuje s řadou dalších domácích i zahraničních institucí.

VÝZKUMNÉ CENTRUM AMO

Výzkumné centrum Asociace pro mezinárodní otázky je předním českým think-tankem, který není spjat s žádnou politickou stranou ani ideologií. Svou činností podporuje aktivní přístup k zahraniční politice, poskytuje nestrannou analýzu mezinárodního dění a otevírá prostor k fundované diskuzi. Hlavním cílem Výzkumného centra je systematické sledování, analýza a komentování mezinárodního dění se zvláštním zaměřením na zahraniční politiku České republiky.

Výzkumné centrum bylo založeno v říjnu 2003 jako analytický útvar Asociace pro mezinárodní otázky se zaměřením na mezinárodní vztahy a zahraniční, bezpečnostní a obrannou politiku. Jádrem VC AMO je [tým analytiků](#), jejichž prostřednictvím nabízíme odbornou expertízu v hlavních problémech světových regionů a klíčových otázkách současné mezinárodní politiky. Výzkumné centrum zpracovává [vlastní odborné studie](#), analytici poskytují [komentáře](#) k aktuálnímu dění prostřednictvím médií. Dedikovanou platformou pro hodnocení mezinárodní politiky je [blog AMO](#).

